

Úvod

Kronika

Usnesením obecního zastupitelstva ze dne 9. prosince 1923 ustanoven jsem byl já, Vladimír Zapletal, archivářem a kronikářem městyse Morkovic. Stalo se tak ve smyslu zákona ze dne 30. ledna 1920, č. 80 Sb. z. a n., jímž ukládá se obcím povinnost pečovati v řádné a pečlivé zapisování místních pamětí do obecní kroniky.

Kronikáři

Jsa rodákem morkovským zajímal jsem se vždy o dějiny místní, sbíral prameny a výpisky z literatury v knihovně muzejní i univerzitní, což umožněno bylo mým studijním pobytem v Praze.

Než nejsem prvním. Je mou povinností vzpomenouti tu svých předchůdců v této práci.

Obec měla svou obecní kroniku založenou roku 1810 (nyní v obecním archívu). Posledním kronikářem, který do ní psal až do počátku roku 1904, byl zdejší nadučitel Eduard Nop. Jména předešlých kronikářů mi nejsou známa.

Nadučitel Nop byl dobrý učitel, prozíravý člověk, výborný společník a poctivý a pokrokový charakter. Po dlouhá léta vedl obecní tajemnictví, hrál na varhany a byl dobrým rádcem svých spoluobčanů. Zemřel 23. března 1906.

Historií Morkovic se vedle toho obírali P. B. Čermák a P. Fr. Kubíček.

P. B. Čermák, zdejší rodák, syn panského zahradníka, byl římsko-katolickým knězem. Dán předčasně do výslužby, žil zde asi tři roky u svého otce, pak přestoupil k církvi starokatolické a byl knězem posledně prý v Abazii. Ten také za pobytu na Karlově univerzitě shledával vlastivědu Morkovic a co našel, sdělil sousedům. Nezanechal tu však nic napsaného.

P. František Kubíček (narozen 1/1 1879 v Pálči v Čechách, zemřel 4/4 1906 v Morkovicích), syn zdejšího inspektora velkostatku, byl katolickým knězem v Porubě u M. Ostravy, velmi inteligentní a milý člověk, který však záhy podlehl zákeřné nemoci. Vážně churav zdržoval se v Morkovicích a tu studoval archiv velkostatku a fary a výsledek svého bádání uveřejnil v roce 1905 v knížce „Paměti městečka Morkovic“, jest jsou první historickou monografií o naší obci. V díle tomto shrnuty jsou dějiny Morkovic od nejstarších dob až do doby poslední. Nejsou bez chyb, vždyť řadu pramenů spisovatel ani znáti nemohl. Než poslání své již vykonaly a budou museti stačiti ještě na dlouhou dobu.

Nebudu v této pamětní knize, která má obsahovati jen děje osobně prožité nebo vypravované od současných pamětníků, zaznamenávati události dávno uplynulé, ale v úvodě tomto narýsuji jen obraz života morkovského, jak se jevil od 60tých let minulého století v nejdůležitějších složkách svých, přičemž nebudu také podrobněji rozváděti to, co je správně zapsáno u Kubíčka nebo ve Vlastivědě moravské.

Městys Morkovice leží v úvalu pod horou Kleštěncem (502 m), nejsevernější to odnoží Hor Chřibčích, jež povahou svou i položením náleží ke Karpatům. Výška obce udává se na 297 m nad mořem, Morkovský kopec, západně od Morkovic - 325 m; „na popravě“ 301 m.

Politicky náleží Morkovice do soudního okresu Zdouneckého, politický okres Kroměříž, kraj Uherské Hradiště.

náměstí kolem roku 1900

Dle nového župního zřízení přičleněny Morkovice do župy Olomoucké. (K Olomouci patřily Morkovice až do roku 1783, ještě já vídal jsem před válkou „u strašné“ mezník „Morkowitz, Hradischer Kreis“, pak náležely do roku 1792 ku kraji přerovskému a od tohoto roku opět ku kraji hradištskému.)

Sídla ostatních úřadů pro Morkovice: Berní úřad ve Zdounkách, okresní finanční ředitelství v Uherském Hradišti, okresní školní rada Kroměříž – venkov, Obchodní a živnostenská komora Olomouc.

V místě je:

Poštovní úřad od roku 1849 (před tím Vyškov).

Konečná stanice místní dráhy od roku 1909.

Četnická stanice: zřízena 18/9 1876 o 1 muži. 1/1 1899 zvýšen stav na tři muže. (Stanici o 1 muži náležely obce: Morkovice, Dětkovice, Lhota, Pačlavice, Pornice, Prasklice, Uhřice, Slížany a Tetětice. Stanici o 3 mužích přiděleny kromě právě uvedených ještě Dřínov a Vlčí Doly, které byly opět od 1/3 1913 přiděleny nově zřízené stanici ve Zborovicích.) V roce 1919 zvýšen stav na 5 mužů. 15/10 1921 snížen stav o 1 muže, takže dnešní stav jsou 4 muži. 1/6 1922 obce Počenice, Tetětice a Uhřice přiděleny nově zřízené stanici v Dřínově.

Rozloha obce činí 1519 ha 44 a 19 m².

Z toho je:

rolí	1 380 ha
luk	94 ha
zahrad	13 ha
pastvisk	20 ha
lesa	11 ha

Majetek obce: 46 ha 90 a 20 m² a domy č. 1 (obecní nemocnice), 115 (radnice).

Počet obyvatelstva podle sčítání z roku:

r. 1771	966
r. 1790	1 010

r. 1834	1 302			
r. 1869	1 441			
r. 1890	1 742			
r. 1900	1 912			
r. 1910	2 049	z toho:	mužů	1 018
			žen	1 031
15/II r. 1921	2 230	z toho	mužů	1 055
			žen	1 175
			Němci	3
		dle nábož.	římsko-kat.	1 996
			českoslovenští	137
			bez vyznání	89
			evangelíci	7
			žid	1

Čestní občané:

1	Eduard Nop	nadučitel v Morkovicích
2	František Kubíček	inspektor velkostatku v Morkovicích
3	Václav Matoušek	starosta obce 1895 - 1919
4	František Rektořík	nyní v Americe

Václav Matoušek

Daně pro celou obec

pozemková	11 943,00 Kč	výdělková	5 224,00 Kč
domovní	2 063,00 Kč	z podniků veřej.	106,13 Kč
ideální	94,18 Kč	důchodková	75,02 Kč
činžovní	1 654,82 Kč	obratová (v r. 1923)	132 998,52 Kč
ideální	50,77 Kč	obecní přirážky 1923 činí	934%

Městečko dříve bylo úplně uzavřeno. Brány byly dvě: jedna pornická tam, kde nyní hostinec na Rohleně a protější dům. Z obou těchto domů vyčnívaly kameny z bývalé brány ještě v druhé polovině minulého století. Dosud se říká Zábrání té části městečka, jež byla vně brány. Na městečku uprostřed byly dvě budovy: kontribučenská sýpka, zbořená kolem roku 1848 a radnice naproti nyníjšího katolického domu. Staré základy radnice byly na 2 stopy nad zemí, komín ohromné šířky; v radnici pak stará kamna a pec. Střecha dvojité s rynou uprostřed. Celé stavení bylo na poschodí. Dole býval obecní sluha, babka a obecní řezník. V radnici se scházeli sousedé a celé neděle se tam pilo. V radnici se nacházela spousta starých listin, jež ale sousedé při svých pitkách většinou popálili v letech 60 a 70tých. Stará radnice byla zbourána asi roku 1880 a hned následujícího roku vystavěna nová obecní budova na čísle 115 (tam bývala stará palírna). Od staré radnice k sv. Janu, asi před č. 104, byl při cestě kámen, kde se odsouzeným četl ortel smrti a hned jemu zvonili umíráčkem, pod sv. Florianem před domem č. 110 byl také podobný malý kámen u příkopy. U tohoto kamene přestal umíráček zvonit a odsouzenému četl se ortel smrti podruhé. Na to se průvod ubíral k spravedlnosti a hned začal umíráček zvonit a zvonil, až odsouzený byl popraven.

Koncem Morkovic před Blechovem byla druhá brána, jejíž klenutý oblouk zachován byl ještě v 50tých letech. Stála u krajního domu č. 9 a tam, kde je zídka mezi dvorky domů č. 220 a č. 243.

Rozvoj Morkovic, které byly vždy největší osadou na okrese, brzdil konzervativizmus místních občanů, kteří byly právě u vesla. Za minulých dob to byly právě dva případy, které způsobily škody nenahraditelné. Po zrušení úřadů patrimoniálních (po r. 1848), když zakládaly se obecní soudy, měl přijít soud také do Morkovic. Sousedé radili se s místním farářem a ten jich z toho zradil, že prý bude pak u nás také vojsko a četnictvo, jež mělo tehdy neomezenou moc. Sousedé se tedy proti soudu bránili a ubránili. Stejně nešťastně radil P. Navrátil občanům v roce 1863, kdy se jednalo o koupi velkostatku obcí. Dědicové chtěli 250 000 zl za velkostatek Morkovice, přičemž mělo se složit 150 000 zl hotově, ostatní na dluh. Místní farář dokazoval sedlákům, že celá obec přijde na buben, ačkoliv starosta K. Holub už měl vyjednáno s berním úřadem, že se bude moci použít také peněz kontribučenských. Celá věc se zhatila a statek koupila hr. Thun Hohensteinská zase k velkému neprospěchu obce. (Dle sdělení K. Holuba.)

A stejný duch omezeného konzervativizmu to byl, který nedopustil stavbu řádné a již dříve velice nutné školní budovy. Následky se mstí už nyní. Dnes se snaží obec dohnati, co zameškala. Něco je ale ztraceno navždy (okr. soud), jiné zase bude vyžadovati daleko většího nákladu, než tomu bylo před válkou (stavba nové školy).

Početně vzrůstaly Morkovice čile již dávno před válkou. V roce 1910 měly 339 domů (472 bytů). Za války stavební ruch ustal úplně. Přesto při sčítání 15/II 1921 načítáno 390 domů a 505 bytů. V té době povstaly hlavně na Zábrání celé ulice. V roce 1920 usnesl se obecní výbor na úředním pojmenování ulic.

Místopis

Ulice od nádraží vedoucí, dříve Blechov zvaná, pojmenována Nádražní třídou. První malá

část ul. Nádražní

ulička u Kamenného Kříže napravo je Křižní ulice. Nalevo o něco dále odbočuje Palackého náměstí před zámek, kde se dříve říkalo „na placu“. Ulička dále napravo kol potoka nazvána Vodní. Tato ústí v Olejnách, dříve „v dílni“ zvaných. Od Budovy až nahoru k Zábrani rozkládá se Masarykovo náměstí, dříve vlastní „městečko“, kde bývali jen sedláci, kteří o sobě říkali „což nám osedlém, ale horší tem za branou“, kde bydleli chudší košaři. Ulička táhnoucí se kolem zámku zvaná „myší díra“ dostala případné jméno Příkopy. V polovici náměstí vyúsťuje po levé straně ulice „Ve bráně“ dříve „fortna“ zvaná. Na horním konci rozvětňuje se spleť uliček: K Prasklicím „Nové sady“, K Pornicím Komenského ulice, dříve „Na Korétkách“. Vlevo přijdeme nejprve na Husovo náměstí. Odtud ulice vedoucí k Litenčicím je Havlíčkova třída, dříve „Bařinky“. Před ní vlevo odbočuje úzká ulička Nerudova, dříve „Růžová“. Před Kolárnou je náměstí Svobody. Odtud k sokolovně a rybníku Ovčáčku vede Sokolská třída. První ulice, která odbočuje ze Sokolské třídy napravo

je ulice Školní, dříve „Cimburk“. Z náměstí Svobody k nemocnici vede ul. Legionářů. Úzká ulička napříč k této ulici je ul. Krále Jiřího z Poděbrad, již dříve „Královou“ zvaná. Od této nalevo k lesu vede ul. Sv. Čecha, dříve „Sypánky“. Přímo prodloužením ulice Krále Jiřího z Poděbrad je ulice Žižkova. Ulice od nemocnice k ul. Sv. Čecha je ul. P. Antonína Přecechtěla. Krátká ulice spojuje počátek Havlíčkovy třídy s ul. Komenského. Konečně kolonii domků na Cugovech zůstalo staré lidové jméno „Nový svět“.

Také některé domy mají své lidové názvy:

„Kafárna“ je hostinec Zdražilů č. 18.

„Na rožku“ = „Na rohatci“ = „Rohlena“ je hostinec na Masarykově náměstí č. 44.

„U třech hrušek“ je hostinec hospodářského družstva, Masarykovo náměstí č. 26.

„Kolárna“ = hostinec u „Zlatého kola“ na náměstí Svobody č. 92.

„Na hrádku“ = Komenského ul. 314.

„Festuňk“ = Havlíčkova třída horní strana.

„Rožák“ = ul. P. Ant. Přecechtěla č. 355.

„Na baronovym kopcu“ je Sokolská třída u Kolárny.

„Na dvorku“ domky v ulici Ve bráně.

„Haltýře“ = 2 domky na Příkopech č. 124 (haltýř je nádržka na ryby).

„Vila“ na rozchodu silnice k Uhřicím a Počenicím.

Jména polí a tratí

Podsedky nad Pančochou. Písečnáky. Pilňák. Padělky od Pančochy. Zadní díly od Prasklic. U spravedlnosti (tam stávala šibenice). Díly od Počenic s drahou. Podrybníky (tam dříve rybníky). Franvíze (=Frauen Wiese). Niva. Cugov. Záhumenice. Trávník (rozdělen r. 1871 mezi sedláky). Přední díly od Prasklic. Hony. Krátký. Za drvárnou. Za dvorem. Újezd. Šif. Granáčky. Příhon. Drážky. Gréty. Kamenná. Sic. Stadliska (dříve obecní borový les). Padělky nad Kněžskou loukou. Kněžská louka (tudy vedla „Prostějovská“ silnice od Litenčic kolem k. louky k uhřickému mlýnu a Ku Křébům). Kopaniny. Závist (zde dostali kousky domkáři, aby nezáviděli sedlákům v r. 1871 rozdělený Trávník). Kopec. Sady. Zámrtevíz. Svatá voda. Mikulášková. Dlouhý záhon. Litenčák. Hrubá klec. Klč. Pod lesem.

Názvy lesů

Strašná. Sady. Nad Revírem. Hřeben. U Rosárky. Krahule. Šlapák. Sic. Boří. Na Babě. Kopec. Okrouhlá. Bělá.

K Morkovicím náleží také dvě samoty: Skavsko, dvůr panský na cestě do Litenčic, a Pančocha, mlýn s kolonií domků pod drahou u Uhřic.

dvůr Skavsko

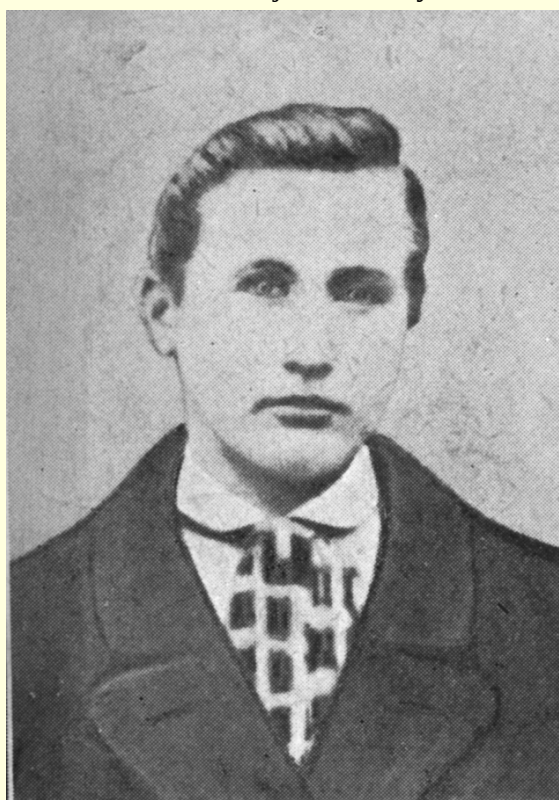
Poměry kulturní

Charakteristikou kulturního rozvoje je úroveň společenského života. U nás nedá se mluvit o společenském životě až do let 60tých minulého století. V dřívějších dobách byla to jen nedělní odpoledne, jež věnována byla besedám, kde přetrásány současné události. Bystřejší hlavy mezi sousedy vedly tu často řeči, jež vymykají se z úzkého obzoru těžce pracujícího venkovana. Pan Podlucký na Vile (nar. 1840) vypravuje, jak shromažďovali se u nich dědové a vrstevníci jeho otce vedouce rozmluvy o všem možném a tu býval nadučitel Hrůza často také učitelem starých. Originální jsou jeho etymologické výklady místních jmen, dle nichž sestavil si svou teorii o prvním osídlení naší krajiny. Tak dle něho prvním sídlem obyvatelstva přišedšího z Krymu byl vrch Baba nad Skavskem, neboť staří Slované tak označovali nejdůležitější pro sebe pojmy. Odtud postoupili něco níže a založili Skavsko, jež prý jim bylo ozvěnou na jejich pravlast Kavkaz, odkud vyšli. Při dalším rozvoji tohoto kmene vznikají Tetětice od tetky a Dětkovice od dědka. Morkovice pak založil teprve potom mezi oběma odnožemi vůdce Marko. To jsou ovšem pouhé dohady.

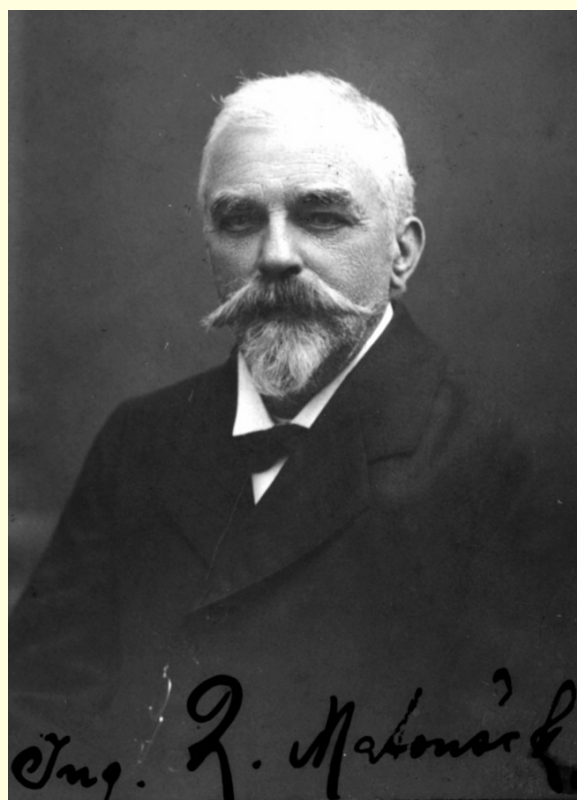

Také se četlo. Jeřábek, otec bratří Jeřábkových, známých ze 70tých let, odebíral již v roce 1845 „Květy“. Ale to všechno byly jen výjimky. Vcelku lid nedospěl ještě k svému národnímu uvědomění, vždyť divadelní společnost v roce 1859 v Morkovicích účinkující hrála německy. A vyskytli se také občané, kteří chtěli školu německou, odvolávající se na zkušenost, že bez němčiny se na vojně nikdo nestane ani kaprálem. (Dle sdělení ing. R. Matouška, který označil ještě léta 60tá výrazem „Jiráskovo temno“.) První červánky společenského života spadají do roku 1866, kdy založen čtenářský spolek (13. srpna schváleny stanovy), který ale pro nečinnost rozpuštěn úředně 1869 a teprve 1876 znovu obnoven zásluhou P. J. Churého a učitele Nopa hlavně proto, aby ničil vliv vládního listu „Morava“, jehož se v Morkovicích odebíralo 13 výtisků.

Jestliže tedy stará generace nejevila dosti energie k práci národní, tím větší naděje bylo možno klásti do dorůstající mládeže. Byl to zejména Rudolf Matoušek, přinášející sem podněty z brněnského střediska, rodem z Kroměříže, ale od útlého mládí v Morkovicích, kde otec jeho zednickým a tesařským mistrem byl, pak Karel Holub ze zdejší starousedlé rodiny, který tehdy přerušil studia na gymnáziu v Kroměříži, aby se ujal správy osiřelého rodinného statku. Ti se stali hlavou zdejší omladiny.

Karel Holub

ing. Rudolf Matoušek

Veliký vliv na mladé měla divadelní společnost Muškova v září – říjnu 1868. Našemu lidu otevřel se tu nový zdroj zábavy a poučení. Skupina kol Holuba správně poznala, že divadlo není komedií, ale „školou života“. Ve společnosti této vystupoval také geniální herec český František Krumlovský, pak spisovatel J.L. Turnovský, Anna Rajská, žena J.K. Tyla, tehdy již provdaná za Turnovského a jejich děti Marie, Eliška, Josef Tylovy a Jaromír a Božena Turnovští. Marie, dcera J.K. Tyla, zemřela zde 14. října 1868 v hostinci na Rohleně na černé neštovice i se svou 8 dní starou dceruškou a pochována na zdejším hřbitově. Občan Jiříček, mistr krejčovský, staral se po léta o její hrob a udržoval písemné styky s Turnovským. (Viz. počátky divadla v archivu Sokola.) Mladí měli příklad a chtěli ho následovat. Holub je učí nejprve deklamacím. Roku 1870 pěkně uctili 250. výročí bitvy bělohorské.

Mezi tuto mládež dostal se Rud. Matoušek, který právě meškal doma na prázdninách, a ten jim dal nový směr práce. „Pěstujte zpěv a tělocvik a pak si můžete i divadlo zahrát.“

Pěvecký sbor morkovské omladiny v roce 1873

Sedící zleva: Jan Tichý (kostelník), Vincenc Apolenář (košíkář), Karel Křepelka (dirigent), Antonín Štěpánek, Josef Štěpánek, Antonín Tichý

2. řada: František Suchomel, Karel Holub (první starosta Sokola, starosta obce v letech 1882-86), František Hýsek, Antonín Rektořík (starosta obce v letech 1889-95)

3. řada: Leopold Křepelka, Jan Apolenář (obchodník s koši), Eduard Jeřábek (první náčelník Sokola), Sřítek, Bartoloměj Mouric, Karel Bortl

Divadelní ochotníci

V ostatky 1871 taneční zábava se pěkně vydařila, chuť k divadlu i několik zlatek do základu tu bylo. Za ně pořízeno jeviště u Tadeáše Wolfa č. 28. Velikonoční pondělí 10. dubna 1871 určeno k prvnímu vystoupení. Hrál se „Ženich z hladu“ od Nerudy a „Rekrutýrka v Kocourkově“. Návštěva byla hojná, obecenstvo spokojeno až na místního kaplana P. Pichlera, jemuž se tato novota nelíbila a kde mohl proti ochotníkům jakož i proti Sokolu pracoval. U Wolfa se hrálo jen asi jeden rok, pak krátce u Kocourka (Katol. dům), až našlo divadlo svůj útulek na delší řadu let v nově zřízeném sále u Zdražila č. 18. Tu vystoupila sl. Knappová, první místní herečka, nedlouho před smrtí v „Loupežnicích“, tu se hrál také nejoblíbenější kus „Troje políbení“, na němž se vybralo 29 zl. 26 kr. Nakonec, když se herci neshodli se Zdražilem, hrálo se také v obecním hostinci na Budově. Poslední kus hráli staří ochotníci 26. dubna 1886, Tylovu „Paličovu dceru“. Pak jeviště v roce 1893 prodáno za 62 zl. Za dobu 1871 – 1996 sehráno celkem 82 představení a vybráno na vstupném 1 259,41 zl. To je historie prvního divadla morkovského.

Sokol

Téměř souběžně s činností divadelníků vznikl a pracoval Sokol. Založen koncem června 1871 Matouškem a Holubem, stal se jednou z prvních venkovských jednot na Moravě. Mladá jednota počíná si hned na počátku odvážně. 6. července 1871 vyvěšen z místnosti spolkové černý prapor na uctění památky M. Jana Husi a Holub přednášel o životě mistrově. Tím si znepřátelila místní tzv. „honoraci“, která v těch dobách vůbec nechápala cíl sokolstva. A tak žil Sokol až do počátku nového století nepochopen od těch, jež v první řadě povoláni byli, aby vedli lid k vyšší osvětě a mravnosti a členstvo jeho skládá se většinou z nemajetných vrstev košíkářských.

Neméně důležitým spolkem v tehdejší době byl „Čtenářský spolek“.

Konal kulturní posláním své velice záslužně a počítal se vždy ke spolkům pokrokovým. Odebíral hojně časopisů, měl vlastní knihovnu a stál v popředí kulturního i politického ruchu. (Obecní volby např. se dělaly ve Čtenářském spolku.) Pořádal také výstavy a hrál divadla, nejprve u Zdražila a od r. 1893, kdy Eduard Pavlas postavil ve svém hostinci č. 28 nový sál v I. poschodí, přenesl veškerou působnost sem. Tam roku 1905 postaveno nově zřízené jeviště, a tak stal se tento sál, kde sídlil také Sokol, střediskem pokrokového občanstva morkovského i okolního až do roku 1922, kdy 28/X sebral tu Sokol poslední kus. V roce 1923 daroval Čtenářský spolek jeviště Sokolu do nové sokolovny. Čtenářský spolek vykonal své poslání skvěle a nyní, kdy odevzdal knihovnu svou obci, omezuje se jen na přátelský styk starých pracovníků.

Čtenářský spolek v roce 1880

*divadelní odbor Čtenářského spolku
v roce 1904*

*uprostřed druhé řady předseda
Václav Matoušek, vpravo od něj
MUDr. Zapletal*

Spolek vysloužilců

Spolkem docela jiného směru byli „veteráni“ (Spolek vysloužilých vojáků Jan). Byl to spolek více méně parádní a pohřební. Poněvadž měli svou vlastní hudbu, byli vítáni při každé slavnostní příležitosti. Spolek rozešel se v roce 1914 již za války. Jméno věnováno na dobročinné účely.

Hasiči

Hasičský sbor od založení roku 1887 je činný a pořídil si během doby hojně hasičské nářadí. Skladiště je na Budově. 14/VII 1912 oslavil sbor pěknou slavností své 25ti leté trvání. Dopoledne řečnil na náměstí starosta svazu has. poslanec Vozáb, odpoledne výlet v horní zámecké zahradě, večer ohňostroj.

Matice Školská

Odbor Ústřední Matice Školské založen roku 1892 Dr. J. Zapletalem a Fr. Hrabem, je činný doposud a odevzdal do letošního roku 7 636,23 K.

Kroužek abstinentů ustaven 29/XI 1908. Myšlenka vznikla ve cvičitelském sboru Sokola. Mezi zakladateli byl Filip Němec a Jan Králík. Na počátku měli 17 členů. Členové zdržovali se pití alkoholických nápojů, klení, německých slov a z příspěvků a pokut platili si řadu vzdělávacích časopisů a knih. Volné sdružení přeměněno r. 1909 v Místní odbor Čsl. abstinentního svazu v Morkovicích. Odbor tento byl pátým na Moravě a prvním venkovským! Pořádány přednášky cizích řečníků (8/XII 1911 N. Čapek z Prahy aj.). Odbor pracoval úspěšně v úzkém vztahu se Sokolem až do roku 1914, kdy členové jeho odešli do války a po válce se již neobnovil.

Jednota sv. Josefa

Když nastalo politické třídění obyvatelstva na stranu pokrokovou a konzervativní, vznikají spolky v duchu jednotlivých stran. V roce 1898 založil farář J. Mádr „Jednotu sv. Josefa“, spolek to katolických mužů s účelem také zábavním. Spolek měl svou knihovnu a pořádal divadla.

Orel

V roce 1909 založen „Orel“ jako tělocvičný spolek katolické mládeže. Místnost spolkovou měl u Králíků, pak u Zdražilů.

Dělnická tělocvičná jednota

Sociální demokraté organizovali své příslušníky v „Dělnické tělocvičné jednotě“, založené roku 1906. Místnost spolková na „Kolárni“.

Řemeslnicko – živnostenská beseda

V roce 1884 založena Řemeslnicko – živnostenská beseda. S počátku sdružení v ní byli všichni řemeslníci. Scházeli se

každou neděli ve spolkové místnosti na „Kolárni“. Jednou za rok pořádali ples. Měli svou zábavní a vzdělávací knihovnu. Počátkem tohoto století nabyli v ní převahy hlavně košíkářští dělníci a tak beseda se rozešla a vlastně splynula se stranou soc. demokratickou.

Návštěvy cizích osobností

Kulturní práci konali tedy jen místní spolky. Jen málokdy zavítala do obce známější osobnost k přednášce. Tak přednášel tu 7. března 1900 známý cestovatel MUDr. Emil Holub na téma: „Z Kapského města k řece Zambezi“. Za milé přijetí a hojnou návštěvu své přednášky odvděčil se darem naší obecní škole. Poslal jí vycpané ptáky a nerosty. Dne 30. února 1902 přednášel u nás jiný známý cestovatel E. St. Vráz na téma: „Přes temnou Afriku a Austrálii“ se světelnými obrazy. Dříve asi v roce 1882 byl v Morkovicích moravský spisovatel Fr. Bartoš, když sbíral po Moravě látku ku svým národopisným pracím. (Viz Dialektologie moravská v obecním archívu.) V letech osmdesátých býval o prázdninách u zdejšího lékaře Heského Ferd. Dostál (tehdy ještě jako student), dnes známý hanácký spisovatel pod pseudonymem Otakar Bystřina.

V roce 1908 přednášel tu dr. T. Bartošek, poslanec a známý vůdce Volné Myšlenky. Přednáška tato „O nebezpečí klerikalismu“ zavdala podnět k tuhé náboženské debatě hned po řeči a diskuse přenesla se pak i do novin. (Viz Hanou a Pozorovatele z října až prosince 1908).

V roce 1910 navštívil slížanský hon dr. Jan Herben, spisovatel, senátor a spolupracovník Masarykův. Při té příležitosti přednášel v Morkovicích „O T.G. Masarykovi“ dne 18. září.

8. září 1921 uspořádaly všechny zdejší pokrokové strany tábor lidu na městečku, na němž promluvil spisovatel a redaktor F.J. Karas na téma: „Církev a škola“. Při oslavách 50ti letého trvání Sokola vystoupil v titulní úloze svého kusu „Staříček Holuša“ spisovatel Sokol-Tůma z Moravské Ostravy.

Divadelní společnosti

Jinak časem zavítaly k nám divadelní společnosti. Zrovna před válkou v červnu 1914 byla zde společnost Šumova, ve které vystupovala také Božena Brožová, tehdy člen královského divadla v Bělehradě, známá to „česká královna krásy“, jak nazvána v Paříži.

Od 9.9. – 18.9.1919 hrála zde Choděrova společnost (vždy na jevišti Čtenářského spolku).

18. – 20. března 1922 uspořádali 3 večery ruského zpěvu a divadla ruští studenti – emigranti. Ruská divadla pak nás navštívila ještě častěji. V roce 1924 hrál tu vynikající herec Vladimirov a herečka z Moskevského divadla E. Arcimovičova.

Kino

V roce 1920 opatřil Sokol nový zdroj zábavy a poučení zřídil si své kino.

Masaryk

Příjezdu prezidenta Masaryka 21/XII 1918 a jeho narozenin vzpomínáno vždy případnými projevy v Sokole.

Hus

Kult Husův propagován již před válkou. V roce 1913 v předvečer Husova svátku řečnil na velikém táboru lidu na městečku poslanec Rouček z Brna. Po převratě 6. červenec 1919 oslaven poprvé jako národní svátek přednáškou uč. Kaňáka v sokolské místnosti na Budově. Večer u sv. Anny slížanští pálili hranici. 6/VII 1920 k večeru tábor lidu na městečku, pořádaný místní osvětovou komisí. 6/VII 1921 a 6/VII 1922 pořádala tábory lidu církev československá.

Pomník

28/X 1922 odhalen pomník místních padlých vojáků ve světové válce. Vystavěn byl nákladem obce a sbírkou místních občanů na náměstí před domem č. 107.

Místní školství

Školy

Obec vždy zápasila s nedostatkem vhodných škol. místností. Pokusy o novou stavbu školy ztroskotaly hlavně o odpor velkostatku a větších poplatníků.

Dle ústního udání bývala první školní místnost u Pornické brány. Roku 1784 postavena školní budova pod kostelem, kde stojí nyníjší „stará škola“. Byla tam jen jedna třída. Když počet žactva vzrostl, vyučovalo se provizorně v sále u Zdražilů a hned asi roku 1863 přestavěna stará škola na trojtřídku v podobě, jakou má nyní. Velmi brzy asi tato nedostačovala a proto byly umístěny některé třídy v nové obecní – v roce 1881 vystavěné „Budově“, kde býval obecní hostinec, obecní chudí, obecní strážník, četník, obecní býci, hřebeční stanice a kromě toho byty pro učitele a obecního lékaře. Ponenáhlu byli všichni tito obyvatelé vyhošťováni a byty adaptovány za učírny. V roce 1883 byla vystavěna i druhá fronta Budovy (k silnici). Ke stavbě nové budovy se občanstvo pořád rozhodnouti nemohlo a čekalo lepších časů. V roce 1908 se odškolily Slížany, ale úbytek žactva netrval dlouho. V témže roce zahájena průmyslová pokračovací škola, která byla v roce 1923 rozdělena na všeobecnou průmyslovou pokračovací a košíkářskou průmyslovou školu. Vyučuje se v pátek naděli od 1/X do 30/VI. Když umístěna v roce 1921 košíkářská škola a od 1/IX 1922 otevřena 1. třída měšťanky, byl nedostatek místností tak veliký, že se vyučovalo v některých třídách jen polodenně a chtěj nechtěj muselo býti přikročeno k stavbě nové školní budovy o 6 učírnách na vyvlastněném panském pozemku za Kravárnou, k níž základy kopány v prosinci 1923.

V ohledu náboženském až do převratu všechno obyvatelstvo náleželo k církvi římsko-katolické, kromě asi jedné rodiny židovské a 3 občanů bez vyznání.

Církev římsko-katolická má zde farní kostel sv. J. Křtitele a faru. Přifařeny jsou nyní ještě obce Slížany a Pornice. V roce 1902 byly odfařeny Prasklice, kde tamní kaple proměněna v chrám.

Z církevních hodnostářů hostila zdejší fara: 6/VI 1893 arcibiskupa dr. Kohna, který zde udílel biřmování a 21. – 24. června 1914 kardinála dr. Frant. Bauera, který v těch dnech také biřmoval. V roce 1915 odešel z morkovské fary P. Antonín Přecechtěl do Partutovic. P. Přecechtěl, rodem ze Srbec, byl podnikavým a dobrým národohospodářem. Je zakladatelem družstva pro stavbu rodinných domů „Samostatnosti“ a jemu také náleží zásluha, že lokální dráha Nezamyslice – Morkovice v krátkém čase a ještě před válkou byla uskutečněna. Proto také obecní výbor v paměť jeho nazval ulici od nemocnice k ul. Sv. Čecha ulicí P. Ant. Přecechtěla.

Po převratě se ale náboženská příslušnost obyvatelstva změnila. Svoboda přesvědčení, která byla za Rakouska jen na papíře, stala se náhle svobodou opravdovou a proto bylo možné, že hnutí již dávno před válkou propagované ve jménu Husově se uskutečňovalo. Občané jednak vystupovali z církve římskokatolické a zůstávali bez vyznání (propagace Volné Myšlenky a svazu socialistů bezvěrců) jednak vstupovali do nově založené církve česobratrské, která vznikla sloučením všech církví protestantských. Bezprostřední popud pro agitaci dalo první sčítání lidu poválečné dne 15/II 1921. Toho dne načítáno v Morkovicích dle náboženství: římskokatol. 1996, československých 137, bez vyznání 89, evangelíků 7, žid 1.

Vznik církve československé byl takovýto: Na popud prof. Minkse z Kroměříže pozván byl Fr. Minksem, rolníkem ze Slížan a V. Obručou, rolníkem z Morkovic tehdejší čl. duchovní Matěj Pavlík z Kroměříže, by promluvil o reformách církevních. K přednášce došlo 11/II 1921 v sále Hospodářského družstva. Přednáška byla soukromá, ale přesto četně navštívena i z tábora protivníků. Zahájil ji Fr. Minks ze Slížan. M. Pavlík, později první biskup církve čl. na Moravě, přednášel po 3 hodiny. Po přednášce náboženská debata, do níž zasahoval místní katolický farář. Již tu přihlašovali se posluchači o přihlašovací archy. V den sčítání lidu 16/II bylo napočítáno 139 duší v církvi čl. O neděli velikonoční 27/III byla sloužena Pavlíkem první čl. mše u sochy sv. Floriána.

Odpoledne pak první čl. pohřeb starosty obce Antoše Foltýna za účasti občanů z Morkovic a okolí, jaké není pamětníka. Přes 4 000 osob doprovázelo tohoto prvního republikánského starostu na jeho poslední cestě. S vyučováním náboženství čl. započato začátkem měsíce dubna ve škole slížanské. Bohoslužby čl. odbývaly se až do

pohřeb Antoše Foltýna

vystavění Sokolovny ve třídě na Budově. Za prvního předsedu místní rady starších zvolen Josef Vojáček, mistr pekařský, který od počátku hnutí zastával funkci důvěrníka. 6/VI udělil biřmování dětem biskup Dositej v Kroměříži.

Dnes (31/XII 1923) má církev čsl. v Morkovicích 326 členů.

Bezkonfesijní sdružení

Občané bez vyznání se sdružili ve spolek „Bezkonfesijní sdružení pro Morkovice a okolí“, jehož stanovy právě jsou u místodržitelství ke schválení.

Cyrlometodějský kříž

Ze starých památek náboženských byl zajímavý tzv. „Cyrlometodějský kříž“, stávající na Babě, který před lety dal panský správce zazdít v ovčírně na Skavsku a sice v rohu od polnosti. (Dle sdělení K. Holuba.)

Poměry lidopisné

Dnešní doba úplně zapomíná na staré zvyky a obyčeje, takže zpráva národopisná, má-li vystihnouti jen přítomný stav, bude velmi chudá. Kroj národní hanácký už se dnes vůbec nenosí, ba mužského kroje není u nás ani jednoho pro slavnosti; ještě více je krojů ženských. (O zdejšímu kroji viz. stať Klvaňovu v Časopise Vlast. Muzea v Olomouci r. 1913.)

*dr. Hezký se sestrou
v morkovském kroji*

Smrtná neděle

Ze zvyků zachovává se dnes je smrtná neděle a mrskut. O smrtné neděli chodí děvčata, ale jen asi do 10 let, dům od domu s „májkem“ v ruce a zpívají:

„Smrtná neděle, kdes tak dlouho byla,
u studynky, u rubynky ruce, nohy myla,
čímś je utírala, šátečkem, lístečkem, bílým papírečkem.
Svaté Jiří, svaté Ján po věnečku nese nám,
nám, nám, tem morkovském pannám,
ty morkovsky panny vesele zpívají,
ty slížansky žaby pod mostem škrkají.
Jde paní z louky, nese mísu mouky,
pár vajíček od slepiček, kousek másla od kraviček,

zdálo se jí maličko, přidej ještě vajíčko nebo ze dvě, jestli nepřidáte,
šak to zahlídáte, všechny hrnce Vám potřískám, co v polici máte.
Bílá paní stojí, do sukni se strojí,
ona do ní sáhne, bílý groš vytáhne,
ona nám ho daruje, abychom se napily
Pána Boha chválily, veselé byly.

Pochválen Pán Ježíš Kristus.“

Mrskut

V pondělí velikonoční je mrskut. Chlapci obcházejí se žílami domy, kde mají děvčata, mrskají je a při tom říkají:

„Stávě ráno, Mariáno,
kázal Kadlík i Kadlička,
abys dala dvě vajíčka
jedno bílý, dvě červený,
to je moje potěšení.
Vajíčko se kutolí, slepička se popelí,
vajíčko je v komoře, slepička je na hůře,
klének vdolka pro pacholka,
a skývečku pro dívečku.“

Dříve, když ještě nebylo divadel a jiných zábav, hledělo se více na udržování starých zvyků. Dnes nám o nich jen vypravují.

Rozlezlá

Dříve na Nový rok byla „rozlezlá“; skládala se děvčata a vystrojila chlapcům večeri.

Tři králi

O Třech králich chodili (někdy i dnes) 3 chlapci za krále oblečení s příslušným říkáním po domech.

Dorota

Na sv. Dorotu chodili „s Dorotou“. Viz v archivu říkání z roku 1848.

Ostatky

Týden před ostatky byla muzika „Zahrávaná“. Tam se zapisovali, co budou držet ostatky a zvolen tu z chasníků rychtář a stárci. Zvolenému rychtáři odevzdal obecní starosta „právo“ na neděli, pondělí a úterý ostatkové. V neděli po požehnání začala muzika.

V pondělí dopoledně chodila omladina s hudbou dům od domu, v seknicí zarazili právo, tj. šablu se suknicí do stropu, tancovali kolem s domácími děvčaty, začez jim hospodyně daly kus slanin, jež se napíchly na šablu, nebo něco hráchu, i peníze. Jeden chasník nosil v putýnce pivo a stále zavdával. Po obědě už začala znovu muzika. Večer se „zasazovalo“. Při volence přišlo děvče se svým hochem ke stolu uprostřed sálu a tam hodilo na talíř zlatku nebo i více. Za každou zlatku dostal její tanečník cigáru. Tu se snažila překonat jedna druhou. Vždyť ještě dlouho potom mluvilo se, kolik která „zasadila“.

V úterý dopoledne zase chodilo se po domech, tentokrát „s medvědem“ (to byl chasník, oblečený do převráceného kožíchu). Odpoledne opět muzika až do 10 hodin, kdy se „pochovávala“ basa položená na lávku a přikrytá bílým prostěradlem na znamení, že je konec muziky. Vždyť o 12. hodině už nastával půst.

Na škaredou středu se udělal pořádek a přebytek se propil.

Večer filipojakubský, máje

Ve večer filipojakubský před 1. májem zavěšovány ve dveřích „Cebzové“ větvičky. Tentýž večer vyhrávali hudebníci u každého domu a v hospodách (ještě v letech před válkou). Chlapci staví svým vyvoleným máje.

Doušky

Po setích počátkem května obcházelí obecní hospodáři (vlastně celý obecní výbor) obecní hranice.

Klepání

Na zelený čtvrtek a veliký pátek oznamují dosud chlapci poledne a klekání klapači a hrkávkami.

Letnice

O letnicích v sobotu večer ozdobují ještě v některých rodinách dům zevně i zevnitř ratolestmi lipovými.

Jízda králů, královničky

Ve svatodušní pondělí byla provozována tu ještě před 50ti léty „jízda králů“. Děvčata v tentýž den chodila po dvou po domech a zpívala:

„Královnička, královna, Tvůj pán Tě volá,
abys k němu přišla, nebyla tak pyšná, sama jediná.
Ona nevyšla, poslala posla, a ty milé posle,
spravuj ty to dobře, jako já sama.
Posel spravoval, sobě namlouval,
tu krásnou děvečku v růžovém věnečku sobě namlouval.
Hoří, hoří fara, blízko pivovara,
pomožte, pomozte na chudého krále,
chudá králka, chudé král, nemá koní ani krav,
díte mu, dite mu na užičku másla.
aby se mu, aby se mu ta huběnka třásla.
Ještě více, ještě více, na bílý střevíce,
aby se procházel z jizby do světnice,
koně zapříhejte, s královnou jeďte.
S královnou jeli, lidi hleděli,
co to za panenka, co to za hraběnka v kočáře sedí.
Letrěl, letěl vůl, přes ten panský dvůr,
tak vesele zpíval, až se dvůr rozlíhal,
královno milá.“

(Z národopisné výstavy morkovské v r. 1894.)

Mikuláš

Na sv. Mikuláše chodil Mikuláš v ornátě, s mouřeníný, co stříleli, dva Turci se šablemi, smrt a 2-3 čerti.

Lucie

Na sv. Lucii chodily „Lucinky“, bíle oblečená děvčata.

O Štědrém večeru chodí dosud děti chudých dům pod domu zpívající při tom koledy (zpravidla „Pásly ovce Valaši“)

Sv. Štěpán

Na Štěpána chodí malí koledníci a zpívají:

„Koleda, koleda, Štěpáne,
co to neseš ve džbáně,
nesu já to koledu,
upadl jsem na ledu,
psi se ke mně sběhli,
koledu mi snědli.
Já su malé koledníček,
přišel jsem k vám pro trojníček,
koledu mi dejte,
nic se mě neptejte.“

Dosud vysypávají na Štěpána chodníky z plev od vrat k vratům, kde chodí milenci.

Nářečí morkovské

Řeč morkovská náleží k nářečí hanáckému, podřečí kojetskému (viz Bartoš, Dialektologie moravská, kde je podrobně přihlíženo také k nářečí morkovskému. Dodal bych k tomu ještě jednu filologickou zvláštnost morkovskou, totiž nesklonný tvar „u Blešů“, „u Derků“ a.p. Říká se i „byli u nás u Blešů“ = Blešovi).

Jinakých zvláštností národopisných u nás není. Ještě spíše se udržely v okolních vesnicích, kde vliv města nepronikl jako u nás. Dodávám ještě, že podle kroje náleželi zdejší Hanáci ke žlutým.

Poměry politické

Rozvrstvení na politické strany počíná u nás počátkem let 1890tých.

Dělnictvo

V té době dělníci nabývají stavovského uvědomění. Na Vše Sv. roku 1893 sešli se v bytě Ant. Ertla dělníci P. Pěničik, Fr. Borovička a J. Židlík a usnesli se tu založiti „Dělnický vzdělávací spolek“. Stanovy podle stejného spolku v Kroměříži schváleny a ustavující schůze vykonána 24. června 1894. Průbojník socialismu František Zedníček z Prostějova nastínil tu účel a směr tohoto spolku dělnického na Zdounecku. Spolek se již po 3 letech rozešel. Ústředí dělnické totiž dalo direktivu: organizovat se odborově. Tak také v Morkovicích založena „skupina košíkářských dělníků“ se sídlem ve Vídni. Ta se ale brzy pro netečnost členstva rozešla. Roku 1904 utvořila se konečně politická organizace sociálně demokratická, která potrvála až do roku 1920, kdy po roztržce přešla téměř celá do strany komunistické.

Lidovopokrokoví

Rolníci a zámožnější mistři hlásili se většinou ke straně lidovopokrokové, jen malá část ke straně křesťansko-sociální (klerikální). V obecním výboru, který volil se podle dle výše daní, měli většinu v I. a II. sboru lidovopokrokoví, ve III. sboru sociální demokraté, takže obecní výbor byl ve své většině pokrokový. Pro jeho smýšlení je například charakteristický způsob oslavy 60ti letého jubilea panování Františka Josefa I. v roce 1908. Obecní výbor usnesl se, aby opatřena byla knihovna pro místní školu, aby Ústřední Matice Školské a Národní jednotě odveden byl dar a v obci se vykonala sbírka pro místní školní děti. Při školní slavnosti na radnici odhalen byl obraz císařův, ale současně i obrazy tří mužů o národ zasloužilých: Palackého, Sv. Čecha a Sladkovského. Večerní osvětlení domů

ponecháno každému na vůli a když bylo bubnováno, že každý má svůj dům osvětliti, pokrokoví členové výboru se domáhali, aby novým bubnováním toto „má“ bylo odvoláno.

Omladina katolickónárodní oslavila toto jubileum slavnostním posvěcením nového kamenného kříže proti obecní nemocnici, zbudovaného nákladem členů místní Raiffeisenky.

Volby do říšské rady i do zemského sněmu byly nepřímé. V Morkovicích zvolili občané 4 volitele, kteří pak volili v Kroměříži poslance. Po zavedení rovného, přímého a tajného hlasovacího práva utvořily se v Morkovicích následující politické strany: 1. Agrární, 2. lidovopokroková, 3. křesťanskosociální, 4. sociálnědemokratická, 5. národněsociální.

Volby

V roce 1911 při volbách do říšské rady (13/VI):

Počet voličů	443	
počet platných hlasů	421	
obdrželi:	hr. Thun-Hohenstein (klerikál)	147 hl.
	T. Mlčoch, agrárník	65 hl.
	Sotolář, soc.-dem. autonomista	205 hl.
	Pavlík, soc.-dem. centralista	0 hl.

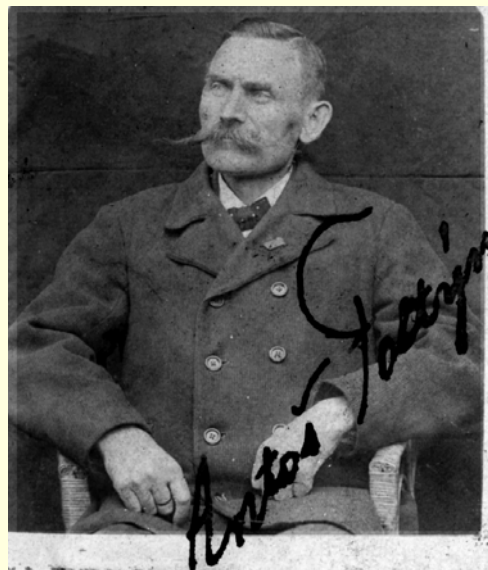
Při užší volbě 20. června

hr. Thun	154 hl.
Tom. Mlčoch	265 hl.

Za války politické boje úplně přestaly. Zato po převratu nastalo nové seskupení politických stran. Vedle soc. demokratů nově byly založeny – nebo alespoň názvy změněny: republikánská strana čsl. venkova = agrárníci, národní demokracie = býv. lidovopokroková, čsl. strana lidová = býv. křesťanskosociální (klerikální), Modráčkovci = strana poslance Modráčka a živnostenská strana středostavovská.

Výsledek prvních voleb za republiky do obce 15/VI 1919. Obdrželi:

Sociální demokraté	356 hlasů	10 mandátů
Živnostníci	299 hlasů	9 mandátů
Modráčkovci	84 hlasů	2 mandáty
Agrárníci	129 hlasů	4 mandáty
Lidovci (=Klerikáli)	176 hlasů	5 mandátů

Starostou zvolen živnostník Ant. Foltýn, po jeho smrti komunista Ed. Bleša.

Výsledek prvních voleb za republiky do Národního shromáždění:

a) do poslanecké sněmovny 18/VI 1920

Sociální demokraté	357 hlasů
Národní sociáli	63 hlasy
Národní demokrati	57 hlasů
Čsl. lidová strana(klerik.)	263 hlasy
Živnostníci	148 hlasů
Modráčkovci	34 hlasy
Agrárníci	68 hlasů
	920 hlasů

b) do senátu 25/VI 1920

Sociální demokraté čsl.	315 hlasů
Sociální demokraté něm.	4 hlasy
Čeští socialisté (národní)	51 hlas
Národ. demokrati	69 hlasů
Čsl. strana lidová	263 hlasy
Živnostníci	119 hlasů
Agrárníci	68 hlasů
Deutsche Wahlgemeinschaft	1 hlas
Deutsche kristlich.-social.	1 hlas

Výsledek druhých
voleb do obce 16/IX
1923

Národní demokrati	62 hlasy	1 mandát
Republikáni (agrár.)	143 hlasy	4 mandáty
Pokrokoví živnostníci	118 hlasů	3 mandáty
Živnostníci	64 hlasy	2 mandáty
Hospod. skupina pokrokových voličů	74 hlasy	2 mandáty
Občanská strana	79 hlasů	2 mandáty
Komunisté	286 hlasů	8 mandátů
Lidovci (klerik.)	311 hlasů	8 mandátů

Starostou zvolen agrárník Ant. Horák 22 hlasy.

I. náměstkem zvolen komunista Ed. Bleša

II. náměstkem zvolen pokrok. živnostník Ant. Derka

Morkovice patří k chudšímu kraji jako poslední výběžek Hané. Také se nám už říká „podhoráci“. Již odedávna bývalo tu obyvatelstvo jednak zemědělské, jednak domácím průmyslem se zabývající (soustružníci, košaři).

Zemědělci byly vždy zámožnější a oddělovali se od chudších řemeslníků. Posledním zbytkem tohoto kastovníctví byly martinské zábavy. Kolem sv. Martina uspořádali sedláci sýpku na býka a kance, později, když byli majitelé vlastní honitby, uspořádali také hon a navečer sešli se všichni „osedlí“, tj. ti kdož měli rolnické usedlosti a nebo třeba jen „čísla“ bývalých gruntů, do hospody ke společné zábavě. Přístup měli jen ženatí, vdovy a vdovci. V pozdějších letech domkáři, ba i hofeři, kteří se nemohli zúčastnit sedlské martinské, pořádali zábavu pro sebe v jiném hostinci. Sedláci jim poslali i několik zajíců, aby se měli také dobře.

Dříve měl velkostatek pronajaté všechno pole, později kvůli dobré shodě přenechal část pole honební společnosti, k účelu tomu nově ze sedláků utvořeně. Členem této společnosti se mohl stát jen ten, kdo měl nejméně 15 měric pole. Až po převratě se stal přístup do společnosti volný pro každého řádného občana.

V posledních desetiletích se ale majetkové poměry začínají měnit. Sedláci rozkouskovaním svých gruntů mezi děti stávají se malorolníky, košíkáři hlavně za války nabývají většího majetku i pozemkového.

Přesto ale žije u nás mnoho lidí v poměrech velmi chudých. Zvláště bytové poměry tohoto chudého lidu jsou neutěšené. Náprava děje se velmi pomalu, poněvadž poválečné stavební investice jsou nákladné. Zákona o nouzových stavbách (kde stát hradí 75% stav. nákladu) nebylo dosud řádně využito. (Jen na stavbu bytu pro ředitele měšťanky a asi na 8 domků soukromých.)

Hypoteční banka markrabství Moravského.

Kniha běž. účtů 104 list 11058 V Brně, dne 10. června 1919.

budí při případných dotazích výslovně uvedeno!

P. T. Samostatnost spol. pro stavbu
provoz. samostat. stavby v
Moravské

Vzhledem k předpisu článku 8. ministerského nařízení ze dne 4. března 1919 (týkajícího se soupisu všech vkladů u záložen, bank a peněžních ústavů) sdělujeme Vám, že máte u nás ke dni 28. února 1919 dobropis

K 10 16 h 77

(jako zálohu na odhad, dobropis na účet úplného – částečného – splacení kapitálu anuitní částky, splatné dnem 1. 19...), který jest Vám u Vašeho příslušného soupisného úřadu přihlásiti.

Dle článku 9. téhož nařízení nutno odvésti státu 1/4 % evidenční poplatek, který včetně poplatku za tento dopis zároveň z hořejšího dobropisu obnosem K 5 h 58 odepisujeme.

Vyhovující pak předpisu článku 11. tohoto nařízení, dle něhož nesmí až do odvolání výplata řádně přihlášených vkladů a podílů přesahovati 50 % stavu dne 1. března 1919, jsme nuceni, z hořejšího dobropisu obnos

K 508 h 38

zastaviti a až na další Vám zvlášť účtovat.

Zbývá tedy z Vašeho dobropisu toliko K 502 h 81 k Vašemu volnému naložení, potažmo k zúčtování.

Přihlášeno pod p. r. 5664

Se všekrou účetou
Účtárna
Hypoteční banky markrabství Moravského.

Poměry dělnické

Dělníci jsou u nás dvojí: košíkářští a zemědělstí.

a) košíkáři – dělníci: pracují pro svého mistra, od něhož berou proutí a jemuž hotovou práci odvádějí. Před válkou žili den od dne. Výdělek jejich byl malý, 1 – 2 K podle dovednosti. Za války, kdy se pracovalo mnoho pro vojsko a koše hlavně cestovní náramně stouply, měly výdělek skvělý. Po válce cena výrobků značně klesla a tím také výdělek dělníků snížen. Dnes vydělá dobrý dělník 20 Kč denně i více podle dovednosti.

b) dělníci zemědělstí: malá část u rolníků, většina u velkostatku. Byly placeni před válkou 1 K až 70 kr. denně. Za války se plat zvyšoval až na 15 – 20 K denně, při stravě! Po převratě je plat zjedнан kolektivními smlouvami mezi zaměstnavatelem a organizacemi dělníckými. Při

projednávání těchto smluv několikrát dělnictvo u velkostatku stávkovalo. Stálí dělníci u velkostatku jsou „pod deputátem“ a těm se vede poměrně nejlépe. Deputát podle poslední smlouvy obnáší: na 1 rok 12 q obilí, 12 q uhlí, 13 m³ dřeva, každý den 1 l mléka, na měsíc 145 Kč a byt.

V čas letních prací (od 1/V do vykopání řepy) bývají každoročně u velkostatku zaměstnání sezónní dělníci ze Slovenska (v počtu 20 – 30), s nimiž má zaměstnavatel sjednanou zvláštní smlouvu.

Chudinství

Obeční chudých je v Morkovicích mnoho. Bydlí většinou v izolační nemocnici, když je volná, částečně u svých příbuzných a dostávají peněžní podporu 20 – 60 Kč měsíčně. Kromě toho podporováni jsou chudí z obecního a farního fondu chudinského.

Ve starém „špitálu“ na městečku, jehož správu vede velkostatek, nachází útulek několik zestárlých dělníků od velkostatku.

K sociálním účelům dobročinným řadí se také místní sirotčinec P. Jana Churého. P. Jan Churý, nar. 24/VIII 1851 v Morkovicích, byl duchovním správcem ústavu choromyslných v Dobřanech u Plzně. Zemřel na odpočinku v Morkovicích 23/V 1911. Poslední vůlí odkázal dům svůj č. 140 a 2 1/2 ha pole pro zřízení sirotčince. V roce 1913 dům tento přestavěn na velkou jednoposchodovou budovu Kongregací sester Dominikánek v Řepčíně a 18/IX 1914 otevřen pod názvem „Jub. sirotčinec Frant. Josefa I“. Nápis odstraněn až v roce 1919 a přeměněn v nynější.

Poměry zdravotní

O zdravotnictví není dosud v obci péče dostatečná, tím méně ovšem v dobách dřívějších, kdy léčení bylo úplně v rukou starých žen a ranhojičů.

Lékaři

Prvním státem ustanoveným lékařem byl Jan Gross.

Byl velký lidumil; v letech 1865 – 73 starostou obce. Národnosti byl německé.

Po něm přišel lékař Fr. Heský z Nového Jičína, po něm lékař Budík. Pak byl asi 2 roky obvod uprázdněn a od 1. ledna 1892 ustanoven obvodním lékařem MUDr. Jan Zapletal z Věžek, první lékař zdejší s akademickým titulem. K zdravotnímu obvodu morkovskému náležejí obce: Slížany, Počenice, Tetětice, Dřínov, Vlčí Doly a Uhřice.

Na obr. MUDr. Jan Zapletal

Úmrtnost

Úmrtnost jeví se ve statistice za posledních 30 let (1894 – 1923) takto: Zemřelo celkem 1335, tedy ročně průměrně 44. (Průměr tento překročen nejvíce v roce 1903 – zemřelo 74; nejméně v roce 1917 – zemřelo 27.) Z příčin úmrtí na prvním místě stojí tuberkulóza. Z uvedeného počtu zemřelo na tbc celkem 244, tj. 17%. Na druhém místě je zápal plic (pneumonie) s 266 úmrtími (také asi 17%). Pak přichází sešlost věkem (marasmus senilis) 146 případů, tedy 11 %. Početné jsou nemoci dětské: mrtvě narozené 37, neschopnost života (debilitas vitae) 61. Eklampsia 70. Zánět žaludku a střev (gastroenteritis) 38 případů. Pak nejpočetnější jsou zhoubné nádory (hlavně karcinomy = rakoviny) 79 případů, tj. 6%. Srdeční vady a srdeční mrtvice 51 případů, tj. 3%. Ostatní nemoci vykazují jen ojedinělé případy každoročně nebo za

několik roků. Sebevraždy za tu dobu 2 (oběšení v lese na Skavsku 1923 a zastřelení 1923).
Utopení 2: v roce 1915 učeň ze Slížan v Ovčáčku a polní hlídač v potoku za Budovou.

Místní vlivy

Působení místních poměrů na zdraví jeví se hlavně v košíkářství, ve špatných bytech, nedostatečné kanalizaci.

a) košíkářství zavinuje velké procento úmrtnosti tuberkulózou. Za posledních 25 let (1899 – 1923) zemřelo 298 košíkářů a z toho 80 na tbc, tedy 26,83%!, kdežto nekošíkářů zemřelo za tu dobu 771 a z toho na tbc 156, tedy jen 19,46%. Příčiny tbc u košíkářů tkví ve způsobu tohoto řemesla: provádí se totiž v uzavřených místnostech, vlhkých z namočeného proutí.

b) špatné byty: jsou vlhké, tmavé a přeplněné.

c) nedostatečná kanalizace: studny upraveny v letech 1892/93 v čas nebezpečí cholery v pumpy. Obec dbá o zásobování dobrou pitnou vodou úpravou a udržováním veřejných studní.

Porážky místních řezníků jsou nedostatečné, takže bude nutno přikročiti ku zřízení jedné vzorné ústřední porážky.

Při novostavbách v poslední době přísně ku zásadám stavebního řádu a zdravotnictví se přihlíží.

Celkový zdravotní stav je uspokojivý. Úmrtnost v posledních letech je 20% z všeho obyvatelstva.

V roce 1893 postavena izolační nemocnice, jíž se ale používá pro místní chudé.

Epidemie

Roku 1902/3 a 1905 břišní tyf.

V roce 1917 větší epidemie tyfu; v izolační nemocnici leželo 17 nemocných.

Difterie: 1903/4, 1915 a 1918.

Spála: 1914 a 1921

Trachom: 1923/24 ve větším rozsahu v sirotčinci.

Malárie: za války několik případů u vojáků.

Dysenterie (úplavice): stejně za války.

Španělská chřipka 1918/19 zachvátila skoro všechno obyvatelstvo (právě ve dnech převratu), ale vyznačovala se dosti mírným průběhem, takže zemřelo jen asi 10 osob.

Eucefalitis lethargia (spavá nemoc) v roce 1920 zanechala zde několik dětí slabomyslných a částečně ochrnutých.

Z lehčích nakažlivých nemocí v období 4 – 5 let se objevují osýpky (morbilli) a černý kašel (pertussis).

Za války bránila se obec zavlečení nakažlivých chorob přísným dodržováním zdravotních předpisů. Tak bylo znovu přeočkováno 1 500 místních obyvatel.

Za války značně rozšířen svrab.

Těžkých porodů celkem málo, rovněž horečka omladnic velmi řídká (za 30 let zemřely 2 rodičky). Nově narozených dětí do 1 roku umírá 25% všech úmrtí nebo 0,5% všeho obyvatelstva.

Za války se velmi snížila populace následkem úbytku porodů (až o 75%!). Jinak neměla válka žádného vlivu přímého na úmrtnost u nás, neboť zde žádných nakažlivých nemocí válečných vlastně nebylo.

Morkovice odedávna měly ráz živnostenský. Býval tu cech tkalcovský, krejčovský, obuvnický, kovářský, soustružnický a košíkářský. Zvláště košíkáři rozmohli se tou měrou, že

vtiskli svůj charakter celému městečku. Morkovčákům se všude říká „košaři“. Podle zprávy, kterou vypracoval v roce 1894 pro národopisnou výstavu Frant. Bleša č. 60 páčila se tehdejší roční výroba košů na 180 000 zl (z toho čistého zůstalo v Morkovicích asi 100 000 zl a 80 000 zl připadlo na materiál). Společenstvo košíkářů

zřízené 8/III 1887, po vyjití nového živnostenského zákona, čítalo tehdy 35 mistrů, 120 pomocníků a 50 učedníků, ale i s nezapsanými čítá celkem 5-600 dělníků košíkářských. Proutí kupovalo se za 1q 8 – 20 zl. Roční spotřeba činila 7 000 q v ceně 60 000 zl.

Proutí dováželo se z řečišť Bečvy, Moravy, Váhu, Dunaje a z velkostatků Lipníka, Kojetína, Kroměříže, Napajedel, Vsetína, Strážnice, Uherského Hradiště, Bránek. Koncem století XIX. a počátkem XX. začalo se pěstovati proutí také ve větším rozsahu na poli našem i v blízkém okolí. O odbyt zboží do ciziny starali se hlavně zdejší obchodníci Vinc. Apolenář a po něm Josef Tálský. Košíkáři snažili se seznámiti svět se svými výrobky také výstavami v místě i obesláním výstav cizích. V Morkovicích pořádána roku 1900 první historická výstava košíkářská. V roce 1908 první výstava učňovských prací (54 učňů). V dubnu 1912 první „živnostenská výstava“ na Budově. Před válkou byla silná kolonie košíkářů morkovských ve Vídni.

Poměry předválečné byly neutěšené hlavně pro dělnictvo. Dobře se vedlo mistrům obchodníkům. Na počátku války nastala krize, ale brzy následkem vojenských dodávek košíkářského zboží a velké spotřeby cestovních košů po celou dobu války zlepšila se situace hmotná značně, takže v roce 1918 vedlo se dobře i sebemenšímu košíkářskému dělníku. Po převratu zase náhlá krize do června 1919, kdy pracovalo se jen na sklad. V roce 1920 byla poptávka čilá, zvláště pak v roce 1921. Než rok 1922 přinesl pohromu. Následkem deflační politiky Rašínovi a tím podmíněného vzestupu Kč v cizině (v Curychu ze 6 cent. na 16!), klesl vývoz zboží a tím ceny o 50 - 60%. Z této krize se pomalu v dnešní době obchod vybavuje. Menší mistři spojili se po válce v „košíkářské družstvo, z.s.s. r.o.“, jež koupilo v roce 1922 dům č. 29.

V roce 1920 zřízena tu státní učňovská košíkářská škola. Stalo se tak přičiněním tehdejšího starosty Ant. Foltýna. Vláda chtěla již v letech 80tých podobnou školu zřídit, ale tehdejší mistři košíkářští se tomu vzepřeli.

Peněžní ústavy

Z dřívějších dob je tu „Kontribučenský fond“ ve výši 140 000 Kč pro obce Morkovice, Slížany, Prasklice a část Počenic až po potok.

Od roku 1873 je v místě „Občanská záložna“.

V roce 1903 založena úvěrní „Raiffeisenka“.

V roce 1920 založena „Živnostenská záložna“.

V roce 1918 koupilo kroměřížské „Hospodářské družstvo“ Pospíšilův hostinec č. 28 a založilo tam od 1/XI svou filiálku.

Místní dráha začala se stavěti 20. února 1909. O dráhu se usilovalo již dříve. Věci se ujal naposled P. Ant. Přecechtěl, místní kaplan, a našel podnikatele v P. Seifertovi, který společně s ing. Samohrdem začal stavěti moravské místní dráhy. P. Seifert uspořádal zde veřejnou schůzi zájemníků. Hned také začali se sháněti akcie a 200 K. Obec Morkovice sama upsala

akcií za 100 000 K a jednotlivci asi za 30 000 K. Ostatní se shánělo v okolních obcích. Rozpočet byl na 1 200 000 K, ale byl překročen o 600 000 K. Financování převzala městská spořitelna v Kroměříži. Stavba provedena byla na otevřený účet ing. Samohrdem, který dráhu podle starých již projektů vyměřil. Stavba ukončena na podzim a 29/XI 1909 slavnostně zahájena.

Drahou touto otevřela se Morkovicím nová tepna života. Rolnictvu byla usnadněna doprava řepy do cukrovarů a dovoz řízků zpět. Před tím vozili řepu do Zborovic a Doloplas povozy. Stejný zisk z dráhy měl i domácí průmysl košíkářský. Vlaky jezdily zpočátku dva denně, jeden ráno a jeden večer, později před válkou 3x denně. Polední vlak byl za války zrušen a zaveden teprve v roce 1923 ve středu a v pátek. Dráha byla vždy pasivní, až v roce 1923 vykazuje větší zisk. Osobní lístek z Morkovic do Nezamyslic stál před válkou 70 hal., nyní 3 Kč. Z černé kroniky místní dráhy zaznamenávám: v roce 1911 za velké bouře jeden nákladní vagón hnán byl větrem z nádraží až k Pančošce, kde zabil nárazem do hlavy Borovičkovou z Morkovic.

Elektrizace

Jiná věc z národohospodářského stanoviska důležitá – totiž soustavná elektrizace Morkovic – dosud se neuskutečnila. Jednalo se o ní již před válkou, pak po válce opět se dostala na přetřes v roce 1921/22, kdy se vyjednávalo se Středomoravskou elek. společností v Přerově. Schůze

interessantů se vyslovila pro, ale obecní výbor, uváživ značný náklad, jež by elektrizace vyžadovala, a nutnou stavbu školy, celou záležitost opět odsunul až na další dobu.

Zemědělci

Druhá složka obyvatelstva – zemědělci, pěstují v osevním postupu šestihonném bez úhoru pšenici (která zvláště dobře se tu daří, takže ve starých škol. čítankách se uváděla pšenice střebětická a morkovská jako nejlepší), dále ryž (= žito), ječmen, oves, zemáky, v malém množství proso a luštěniny. Pro dobytek jetel, lucerka a šparsetka. Jen tu a tam zahlédneš malý čtvereček lnu nebo konopí (zvláště za války). V poslední době zvláště dobře se pěstuje řepa. Hnoje používá se chlévského, umělého i zeleného.

Stroje mlátící parní jsou v místě tři, kromě velkostatku. Jen ojediněle používá se ještě dnes žentouru. V poslední době množí se žací stroje travné i obilní, hrabačky, plečky na řepu, trierty na obilí.

parní mlátička v Morkovicích – počátek 20. století

O chov dobytka stará se „Družstvo pro zvelebení chovu dobytka vepřového a hovězího“ a „Okresní družstvo“, jakož i „Místní pojišťovna dobytčí“. Dříve se pěstovalo hlavně plemeno bernské, nyní Kravařské, u velkostatku holandské. Koňstvo většinou lehké, teplokrevné. U Zdražilů je státní hřebeční stanice o 3 – 5 hřebcích z Olomouce. Místní družstvo věnuje

Jelikož v Morkovicích není žádné větší vody, není zde mlýnu, jen malý vodní mlýn na Pančoše a jeden „Větrák“ u Spravedlnosti.

Zdejší velkostatek koupil roku 1911 hr. Filip Kinský za 1 600 000 K od hraběte dr. Jar. Thuna.

Patří k němu dvůr Skavsko a Obora. Dříve zde býval také panský pivovar a lihovar (v domě č. 136). Poslední pivo se tam vařilo asi 1893. Zámek opraven a přestavěn (celé vnitřní křídlo zbořeno) v roce 1918/1919.

větrný mlýn u cesty do Uhřic („na spravedlnosti“)

velkou péči nákupu plemenných býků, škoda jen, že se všechen krásný mladý dobytek prodává, takže se nedocílí rázovitý, stejný domácí typ. V poslední době se zavádí chlévní kontrola a plemenná kniha. Prvním zvěrolékařem ustanoven v roce 1900 František Macík z Ivanovic. Dle jeho udání z epidemických nemocí vyskytl se v roce 1905 antrax (sněť slezinná a na Skavsku sněť chřestivá) a v roce 1920 zhoubná slintavka a kulhavka a v roce 1922 měknutí kostí (osteomalacie). Dle sčítání ze dne 31/XII 1910 bylo v Morkovicích 87 koní, 416 krav, 424 koz, 613 vepřů, 46 včelínů, 3 328 slepic, 48 kachen, 123 husy, 303 holuby.

Dle sčítání 15/II 1921 bylo: 68 koní(hříbat 4, hřebci 2, klisny 29, valachů 33), 553 hovězího dobytka (býci 21, volí 70, jalovice 203, krávy 258), kozí 532, vepřů 351.

V roce 1923 založen „králíkářský“ spolek, který pořádá každoročně výstavy králíků a drůbeže.

Dříve se zde pěstovalo hodně husí. V Ritters Geograph. statist. Lexikon, Leipzig 1874, nalezl jsem při hesle Morkowitz „starke gänzezucht und Federhandel“

Včelaři organizováni jsou ve „Včelařském spolku“, založeném 1913. Letos čítalo se 200 včelstev.

Chov ryb

V rybníku zvaném „Ovčáček“ pěstovali se dříve kapři až asi do roku 1894. V roce 1912 pokusila se správa velkostatku znovu o násadu a 23/III 1915 vyloveno bylo 195 velkých kaprů. Od té doby už se násada neopakovala.

Chov ovcí

Dříve se pěstovalo hojně ovcí, jak už svědčí sám název „ovčáček“ a dvůr „ovčírna“ v Sokolské třídě. Dvůr tento prodal velkostatek v roce 1922 zdejšímu obchodníkovi Talskému.

Pěstování stromů

Ku pěstění šlechtěného stromů založen v roce 1913 „Ovocnářský a okrašlovací spolek“ a zahradnický odbor místního obec, výboru. V poslední době vysázelo se několik obecních ladem ležících ploch. Na Skavsku asi před 20 lety zalesněno asi 100 měřic. V roce 1902/3 zničen strom množstvím housenek.

Ceny dřeva: průměrná cena 1 prostorového m paliva v roce 1916 6,76 K, v roce 1924 48,90 Kč.

Ceny uhlí: před válkou 1q 2 K.

Zelinařství stačí pro Morkovice a jen některá léta vyvážel se salát a zelí do okolních měst.

Živelní pohromy

Živelní pohromy jsou velice řídké. Častější je neúroda následkem různých škůdců obilín a řepy.

Z větších nutno zaznamenati velikou bouři 5/VII 1916 s orkámem, jakého není pamětníka. V zahradách polámáno stromů. Téhož roku 18/VIII velká bouře s krupobitím. Kroupy jsme odhazovali na dvoře lopatou. Byly značné velikosti. Škod ale nenadělaly, neboť bylo už po žních.

Z meteorologických pozorování zaznamenávám dvě krásná zatmění slunce dne 17/IV 1912 (max. 9/10 kruhu) a druhé 21/VIII 1914 max. 0,78 kruhu) u nás viditelná.

Z dřívější doby pamatují se dobře všichni na bouři s ohromným větrem, která se strhla k večeru 14. srpna 1891. Tehdy morkovský větrák zanešen větrem o 50 kroků dále, lípa před číslem 9 vyvrácena z kořene; v čísle 142 sebrána střecha, v č. 141 sebrána vichrem celá stodola dřevěná; na Zábrání padly 2 stodoly. Mandele v poli byly úplně rozmeteny.

Kometa B717

V lednu 1910 velká kometa na severozápadní straně po několik dní, zvláště 18/I.

Vlad. Zapletal